

Annie Proulx (1935) je mednarodno uveljavljena pisateljica in novinarka ameriških in francosko-kanadskih korenin, po izobrazbi diplomirana zgodovinarica, po duhu pa raziskovalka in popotnica. Trikrat poročena in ločena mati štirih otrok se je pogosto selila in dogajanje iz vsakokratnega doma poustvarila v literaturi. Med drugim je živela v Novi Fundlandiji, kamor je umeščen njen s Pulitzerjevo nagrado ovenčani roman *Ladijske novice*, v Wyoming pa postavi protagonista svoje kratke proze *Gora Brokeback* (oboje v slovenskem prevodu Katarine Mahnič). Po obeh sta bili posneti filmski uspešnici.

Za svoje bivanje si je izbrala posest v (pozimi nedostopni) divjini Wyominga, jo poimenovala Oblak ptica in na njej zgradila hišo, v kateri piše in opazuje gibanje okoliških živali. Veliko časa posveča proučevanju ostankov indijanske kulture, pri čemer opozarja na nepoučenost kot tudi namerna zavajanja. Pričujoči odlomek je iz memoarsko potopisne knjige *Oblak ptica – spomin kraja*.

Annie Proulx

Vsi s koraldami, vsi z uhani, s peresi, ob boku krilo loka

Robert Louis Stevenson je leta 1879 na svoji poti čez ameriško celino z eno vrstico odlično opisal New York: “Stari, rdeči Manhattan niže od New Yorka leži kakor konica indijanske puščice pod parno tovarno.” Enako tudi dobri stari Wyoming leži pod tukajšnjim višavskim svetom. Po nekaterih ocenah ljudje živijo na tem ozemlju že več kot deset tisoč let.

Ko je bila hiša na Oblaku ptici končana in sem zaživela v njej, sem ugotovila, da se je evropsko-ameriška delitev časa na pet delovnih dni v tednu in dva dneva počitka zame sesula. Močneje sem se začela zavedati letnih časov, premikov živali in vedenja rastlin in znala sem se vživeti v drugačno obliko časa v indijanskem svetu, če sem, denimo, razmišljala o “koledarju” Papagov in Pimov, ki so mi postali dostopni s poetičnimi prevodi njihovih obrednih molitev. Antropologa Ruth M. Underhill in Donald M. Bahr sta v svojem delu *Rainhouse and Ocean* pojasnila, da ti pomembni trenutki niso neki poljubni “začetki leta”, temveč solsticija, najdaljši (21. junij) in najkrajši dan (21. december). Leto se je pri Indijancih delilo na okvirno tri letne čase, vsak od njih je imel po štiri mesečeve obhodne dobe. Namesto kataloga mesecev so se ravnali po določenih pomembnih Luninih mesecih, s katerimi so bili povezani nekateri svečani obredi, na primer po “hrbteničnem mesecu”, ko so bili dnevi in noči enako dolgi ter je napočil primeren čas za pripovedovanje zgodbe o stvarjenju. Drugo pomembno obdobje je bil “poletni praznik vina”, ki je sledil “saguarovi polni luni”, ko je bilo na vrsti obiranje sadežev kaktusa saguaro. Potem je prišel “deževni mesec” s poletnimi oblaki in obilnim dežjem, nato je bil na vrsti “mesec suhe trave”. To lunarno zaporedje so spremljali fermentacija sadja, pitje vina, gostije in tradicionalne molitve, prešlo pa je v “mesec preživelih”, v katerem so častili rastline, ki jih niso pomorile prve zmrzali. Zadnji mesec njihovega leta je bil “mesec črnega

semena”, ki mu je sledilo dozorevanje saguarovih sadežev. Spraševala sem se, ali se niso po podobnem koledarju ravnali tudi staroselci, ki so živeli v krajih okoli posesti Oblak ptica. O tem ni znanega nič. Vse si je treba naslikati v domišljiji.

Znanstvene raziskave v zadnjih nekaj desetletjih so strahovito spremenile naša pojmovanja o tem, kakšna sta bila zahodni indijanski svet Severne Amerike in njegovi prebivalci pred vdorom belcev. Namesto peščice klateških plemen sredi prostrane, neukročene divjine, kakor so me nekoč učili v šoli, je tu obstajala obsežna populacija zares številnih plemen, ki so se posvečala naprednemu poljedelstvu in preudarnemu nadzoru divjih živali, preoblikovala pokrajino s pomočjo ognja in namakanja zemlje, postavljala vsakovrstne hiše in zatočišča, na jugozahodu pa zgradila orjaške stavbne komplekse ter vzdrževala izpopolnjena verstva in mitologije.

Ekološki zgodovinar James C. Malin je o tem, ali so Indijanci živeli v čistem skladju z naravnim svetom, ne da bi spreminjali pokrajino ali ji zadajali rane, napisal takole: “Opustiti moramo običajno oziroma tradicionalno pojmovanje, kaj pomeni naravno stanje – to mitsko idealizirano stanje, v katerem naj bi naravne sile, biološke kot fizikalne, obstajale v stanju pristnega ravnotežja brez kakršnih koli človekovih posegov. Vlogo prvobitnega človeka v okviru ekosistema je treba prepoznati kot odločilno ekološko stvarnost.” Jedrnato povedano, tudi prej ni obstajalo nikakršno nepretrgano naravno “ravnovesje”, temveč zgolj nenehna rastoča, raznovrstna sprememba, v kateri so ljudje igrali osrednjo vlogo.

Ko sem tako poskušala razumeti wyominško pokrajino, kjer sem videvala ostanke indijanskih stez, kamnite luske, ostanke ob izdelavi njihovega orodja, in orodje samo, pa podobe, vrezane v temni lošč puščavskih skalnih obličij, ter nagrobnike in ognjišča, sem morala neizogibno spoznati: kjer je človek, je vselej tudi ekološka sprememba. Na jugozahodu osupnemo nad orjaškimi zapuščenimi stavbami v Chacu, v kanjonu Chelly, v naravnem parku Mesa Verde, v Comb Ridgeu in Mogollon Rimu. Vsak obiskovalec se pri priči vpraša: Kaj se je tukaj dogajalo? Kdo je izdelal te neverjetne strukture? Enaka vprašanja v nas v Wyomingu in Utahu vzbudi izjemna skalna umetnost fremontskega ljudstva, o katerem vemo zelo malo.

Včasih naletimo na splošno trditev, da v času, ko so sem prispeli Evropejci, severnoameriški Indijanci niso dosegli stopnje, na kateri bi njihovo število preseglo razpoložljiva naravna bogastva. V resnici pa so najverjetneje prav preobljudenost kot tudi hude suše, ki so v 12. in 3. stoletju prizadele jugozahod, v veliki meri prispevale k izpraznitvi velikega kulturnega središča Chaco na severu osrednje Nove Mehike. Sušnost je

nemara prav tako izgnala fremontsko ljudstvo iz Utaha in Wyominga. Podnebne študije zadnjih dveh tisočletij kažejo na skrajne suše, ki naj bi na jugozahodu vsakih pet stoletij trajale tudi do petdeset let. Dvajsetletna sušna obdobja pa so nastopila približno vsakih 275 let. Ljudje se po malem začenjamo seznanjati z učinki podnebnih sprememb na vrste, z našo vred.

Staroselci, ki so zgradili kive¹ in mogočne hiše z več kot sto prostori na Mesi Verde in v Chacu, verjetno niso izginili po krivdi neke nadnaravne skrivnosti, kakor rada namigne kakšna ničprida “znanstvena” televizijska oddaja. Danes se sprašujemo, kako so mogli zapustiti tako veličastne stavbe – toda če ostaneš brez vode, celo najlepša palača ni nič več vredna. Ko se je njihov svet začel krčiti, so se očitno vojskovali in pobijali med sabo, mogoče zaradi majhnih vodnih izvirov. Kakor je znano njihovim potomcem, so se ta različna ljudstva sčasoma razvila v pripadnike današnjih plemen Hopi in Pueblo, ki se mitu o skrivnostnem izginotju svojih prednikov samo smejijo.

Ameriški Indijanci so iznašli več kot dvajset vrst bivališč: vigvame, tipije, kočje iz dračja, hiše iz desk, pueble, hiše iz ruše in jamske hiše. Prerijska in gorska plemena niso postavljala trajnih konstrukcij, kakršne so mogočne kamnite in skalnate hiše na jugozahodu. V davnih časih so bile jamske hiše, ki so izkoriščale prednosti pasivnih sončnih leg, pozimi toplejše in poleti hladnejše od zgradb, postavljenih nad tlemi. V osnovi so bile to v zemljo vkopane pravokotne ali okrogle luknje z globljimi jamami za ogenj, za streho so imele ogrodje iz vrbovih vej in dračja, pokrivale pa so jih kože in mogoče nekaj dodatne prsti. Ker je šlo za stalna bivališča, to morda kaže na prebivalstvo, ki je pretežno ostajalo na enem mestu. Pozneje, s prihodom konja, je naglo preseljujočim se plemenom, ki so se razlila po pokrajini kakor snežnica po otoplitvi, bolj ustrezal prenosni tipi.

Predzgodovinski Indijanci (in vsa ljudstva, ki se preživljajo z lovom in nabiranjem) so do dna poznali svoje prostrano in z letnimi časi ubrano bivalno okolje. Tamkajšnje živali in ljudje so prepoznavali drugi druge z nekakšno zaupno vednostjo, s kakršno ena vrsta dokaj dobro razume telesno govorico in ravnanje druge. Če bi želeli zahodne Indijance v obdobju pred prihodom belcev opisati z eno besedo, bi jih označili za “prožne”. Človekova najpomembnejša lastnost je prilagodljivost, zmožnost, da spreminja in izkorišča različne okoliščine. Nekje globoko v ozadju megličastih plasti preteklosti je ta lastnost pomagala ljudem, da so razvili iznajdljivi um, ki je značilen za to vrsto.

¹ Kiva je prostor, namenjen izvajanju obredov. Po eno kivo so zgradili na vsakih 29 prostorov. Gre za ostanke predkolumbovske kulture ameriških Indijancev Pueblo (op. prev).

Indijanski svet je imel mnogovrstne nanose. Nebesni svod in njegove prebivalke ptice ter zvezde so predstavljali najvišjo plast, razpeto nad vsem drugim. Na obzorju, nenehno na dosegu oči, so gorske verige za nižavska plemena predstavljale kraj, kjer so sekali drogove za vlečne vozove in šotore in kjer so poiskali najboljši les za svoje loke. Pogorje Sierra Madre (Bleščeeče gorovje, kot so ga poimenovali Uti) na južnem obzorju posesti Oblak ptica je med nižavskimi plemeni slovelo kot skrivnostno in za nepoučene nevarno. Samo Uti so poznali prehode in steze svojega branika. Skalnati blodnjak kanjonskih ozemelj, pečine in mizasti osamelci na jugozahodu, oddaljeni in skoraj nedostopni, so ponujali zavetje obleganim in premeščajočim se plemenskim skupinam.²

Severnoameriški topoli vzdolž rek so predstavljali najvišji rastlinski sloj, v okoliških prerijah sta rasli do ramen segajoča kadulja in metlikovka, vmes pa je nizko pri tleh v šopih poganjala trava. Pod zemljo so bili predori, ki so jih izkopali jazbeci, prerijski psi, črnonogi dihurji, miši, lisice, skunki, svizci, progaste veverice in zemeljske veverice, ki so s svojim delom tudi razrahljali in prezračili prst, kar je deževnici in snežnici omogočilo, da sta višali nivo podtalnice. Tako ljudje kot živali so izkopavali in jedli najrazličnejše gomolje in korenike. Ljudje kot tudi živali so počistili ostanke divjadi, ki so jo pobili eni ali drugi. Ljudje so sledili nomadskim živalim, bili poznavalci stopenj rastlinske rasti, morda so prihajali na mokrišča pod pečino pri Oblaku ptici nabirat poganjke širokolistnega rogoza in pozneje zlati pelod, na pobočja pri vrhu pa izkopavat in pobirat korenine šego lilije, lomatiuma in juke ter nabirat divje rastoče klasje na krajih, kjer indijanska riževa trava še danes poganja na peščinah severne strani te posesti. Močvirsko travo so uporabljali za prekrivanje streh, sladko travo in kaduljo so zažigali pri obredjih. Konice ježevčeve trave (*Stipa spartea*) so povezali, rese pa požgali in izdelali majhne ščetke za lase s togimi ščetinami. Vemo, da je bilo trgovanje – s kremenjakom, semeni, z obsidianom, rastlinami, s posebnimi vrstami lesa za loke in puščice, s hrano, školjkami, kožuhovino in kožami ter z rdečim glinenim kamnom katlinitom iz oddaljene visokotravnate prerije za medicinske pipe – živahno in razširjeno celo pred prihodom konja.

²O teh nevidnih selitvah ljudstev v razdobju več kot tisoč let vemo malo. Craig Childs v svoji knjigi *House of Rain: Tracking a Vanished Civilization Across the American Southwest* pripoveduje, da je večino svojega življenja prebil med hojo in razvozlanjem sledi starodavnih staroselskih ljudstev, pri čemer je preučeval ruševine, zdrobljeno lončenino, vodne vire in ročne izdelke ter se pogovarjal z arheologi in zgodovinarji. Childs se je s stvarnimi izsledki dokopal do utemeljenega znanja o včasih srhljivo visokih in odmaknjenih krajih, v katerih so živel ti ljudje, in ki jih bo videl le malokdo od nas.

Ta svet ni bil le razporejen na številne plasti, od katerih je imela vsaka lastni sklop pomenov in rab, temveč se je pretakal navzven in navznoter v razsežna območja, ki so bila zelo drugače urejena kot belčeve katastrske kategorije jutrov, parcel in mestnih občin majhnega obsega. Njihov svet je bil prej zaokrožen kot premočrten, orisovali so ga vodotoki, posebni habitati, steze in geofizikalni mejniki. Vse, kar so ta ljudstva premišljala ali vedela, so kakor obširen koreninski sistem trav, ki se razprostira globoko pod površjem, zapleten kakor milijarde pajkovih mrež, prepredala duhovna vlakna, ki so usmerjala njihovo ravnanje in vzdrževala bogate mitologije.

Izvidnik generala Custerja, Curley, ki je bil pripadnik plemena Vran in je preživel bitko pri Greasy Grassu³, je leta 1907, ko so na staroselce izvajali pritisk, naj prodajo del rezervata Vran prišlekom, spregovoril na zboru. Rekel je: "Prst, ki jo vidite, ni navadna prst. To je prah krvi, ki je pojila meso in kosti naših prednikov. Borili smo se in krvaveli in umirali, da se je ne bi mogli polastiti drugi Indijanci, nato pa smo se borili in krvaveli in umirali, ko smo pomagali belcem. Morali se boste preriti skozi površje, preden se boste dokopali do zemlje, kajti zgornji sloj so Vrane. Zemlja, kakršna je, so moja kri in moji mrtvi; posvečena je in nočem se odreči niti koščku." Beli ljudje tega niso nikoli doumeli. Mislili so, da je zemlja s tem, da so jo kupili, postala njihova. Indijancem pa se je prodaja zemlje zdela čudaška in nemogoča zamisel – kako lahko prodaj nekaj, kar pripada vsem, kjer je počivališče družine in prednikov plemena in kar pomeni vir življenja? Kaj neki bi si Curley mislil danes, ko se korporacije napadalno polaščajo in odmerjajo tekočo vodo, ki je bila vso človeško in živalsko zgodovino na voljo vsem, tako kot sončna svetloba in zrak?

Promet priseljencev v štiridesetih in petdesetih letih 19. stoletja je zarezal skozi glavna indijanska lovišča ter razburil in razjezil Indijance, kajti vpadi belcev so odgnali divjad in ogrozili obstoj plemen. Indijanci so v neskončnih dogovarjanjih z vlado Združenih držav vedno znova načenjali to vprašanje. Pogajanja so bila skrajno nepošteni pripomočki, s katerimi so Združene države izvabliale Indijancem njihova ozemlja. Ampak pogajanja niso mogla biti učinkovita in dejansko niso bila že zaradi skrajno različnih kulturnih pojmovanj nasprotujočih si strani.

Indijanci so bili mojstri govorništva. Na zborih so imeli dolge govore in so kot nasprotniki predlaganih poslov znali dobro izraziti svoje pomsleke. Razprave so se vlekle – po več ur, več dni – dokler niso dosegli soglasja, nemara šele takrat, ko so potihnili vsi ugovori. Na posvetu z belci

³ Bolj znana kot bitka pri Malem velikem rogu (op. prev.).

so Indijanci izrazili svoje ugovore glede navedenih predlogov, po navadi z obilo prisposodob, ki so jih zajeli iz sveta narave. Belci so jim prisluhnili s pomočjo tolmača, a svojih odgovorov po navadi niso znali spretno ubsediti, Indijanci pa so si njihov molk razlagali kot strinjanje z njihovimi pridržki. Toda ko so Indijanci podpisali pogodbe, njihovi ugovori niso bili vključeni v besedilo. Še slabše, podpis je bil ničen, kajti senat Združenih držav je imel moč, da je *post facto* spremenil pogodbene pogoje. Belec nikoli ni doumel indijanskega pojmovanja konsenza in je vztrajal pri zahtevi, da se pogaja s plemenskim vodjo oziroma "poglarvarjem", kar je bila še ena od zamisli, tujih Indijancem, ki so iz vsega tega povzeli nauk, da nikakor ne smejo zaupati lažnivim, dvočlnim belcem, katerih pogodbe so se izkazale za neveljavne. Na drugi strani se je govorništvo Indijancev večini belcev zdelo nekakšno zavlačujoče filibustrstvo in dolgočasno pleteničenje, čeprav so ga nekateri občudovali in primerjali s klasično retoriko Rimljanov.

V Združenih državah je v 18. in 19. stoletju, ko so bila plemena poražena, preseljena, pobita in odrinjena v rezervate, prevladalo prepričanje, da gre za pogubljeno ljudstvo, obsojeno na izumrtje. K temu mnenju so deloma pripomogli govori, v katerih je indijanski govorec prekrške in krivice, ki jih je Indijancem povzročil beli človek, opisal v poetičnem in turobnem jeziku, da bi bolje ponazoril, kako jih zatira in desetka. Popačene interpretacije teh govorov v časopisih pa so Indijance običajno prikazale kakor poetično in žalostno vdane v lasten neizogibni zaton.

Lawrence Counselman Wroth (1884–1970), knjižničar v knjižnici Johna Carterja Browna na Brownovi univerzi, je bil prepričan, da so v 19. stoletju "zagovorniki ameriške knjižne samostojnosti ... morda ... namignili, da bi indijansko govorništvo lahko deloma postalo osnova za izvorno ameriško književno izročilo". Branilcev stališča, da je bilo indijansko govorništvo prva pristna književnost te države resda ni veliko, vseeno pa gre za opažanje, ki ga velja upoštevati.

Položaju Indijancev ni ravno koristilo, da je bil eden najbolj pokvarjenih in koruptivnih sistemov podkupovanja in dobičkarstva v zgodovini Amerike po državljanski vojni ravno tako imenovani Indijanski obroč, hierarhija, ki je segala od visokih državnih uradnikov in politikov do preprodajalcev orožja, trgovcev in indijanskih zastopnikov, katerih plenjenja in podkupljive lakomnosti se ne da opisati z besedami. Zločinsko prilaščanje se je razširilo na poslovanje, ki je zajemalo vse od železnic do prevozniške družbe Wells Fargo, od domačinov do priseljencev. Zločinsko ravnanje je omadeževalo krajevno zgodovino države Wyoming.

Indijansko prebivalstvo se ni preseljevalo tjavdan, čeprav je v pojmovanju belcev še vedno zasidrana slika, kako naj bi se klatili kar na slepo srečo. Potovanja in selitve na nova območja in ozemlja, podnebne spremembe, premiki čred in razpadi skupin so pri klanih in plemenih, v njihovih jezikih in mitologijah povzročali tako obsežno plimovanje, da je skoraj nemogoče povezati plemena s točno določenimi teritoriji. V oporo nam je primerjanje jezikov, zato, denimo, vemo, da je ena skupina zapustila severne Šošone in odšla na jugozahod, kjer se je preobrazila v Komanče. Ne vemo pa, kakšna pregovarjanja, prerekanja ali čustva so botrovala tem ločitvam.

Večidel se zanašamo na vire iz 19. stoletja, ki vsebujejo namige, kje so prebivala posamična plemena. Iz leta 1836 imamo na voljo *Zemljevid severnoameriških indijanskih plemen Alberta Gallatina*, ki kaže, da so na obsežnem območju severno od doline Sartoga prebivali Črnonožci, Vrane, Šejeni, Sjuksi in Šošoni. Belgijski duhovnik Pierre-Jean De Smet, imenovan Črni talar, ki je več let preživel med Indijanci z Velikih planjav in Skalnega gorovja, je za sporazum v Fort Laramiju leta 1851 izdelal pomemben zemljevid. Navedel je, da so v okolici posestva Oblak ptica prebivali Vrane, Uti, Arapahe in Šejeni ter na vzhodu današnje Nebraske Sjuksi. Šošoni so živeli dlje na severozahodu. Sodeč po virih, ki so jih zapustili priseljenci v te kraje in popotniki, je dolina Saratoga – Oblak ptica je na severnem koncu doline – več plemenom pomenila prvovrstno lovišče, vroče vrelce, ki so zdaj v lasti mesta Saratoga, pa so uporabljali za zdravljenje. Krajevni viri med plemeni, ki so bivala v tem predelu, navajajo Šejene, Arapahe, Sjukse, Kače (Šošone) in Vrane. Dolina je bila vmesno področje, ki so ga uporabljala tako ravninska plemena kot gorsko ljudstvo. Gorsko ljudstvo – Uti – so prišli v dolino loviti in se morda tudi vojskovati. Gora Elk Mountain (2214 m) na severovzhodu Oblaka ptice je bila pomemben regionalni mejnik in več virov trdi, da so bile okoliške pokrajine priljubljeni kraji vsakoletnih vojskovanj.

Toda ali so bili ti spopadi res “bitke na življenje in smrt”, kakor meni zgodovinsko izročilo? Stari naseljenci so opisali več spopadov v teh krajih. Prva od teh tako imenovanih bitk je bila omenjena v povezavi z drugo odpravo Charlesa Fremonta v letih 1843–1844 čez Skalno gorovje. Zgodaj avgusta je skupina prečkala prerijo Laramie in se po srečanju z “bojno odpravo Indijancev Sjuksov in Šejenov, ki je štela okoli trideset mož”, namenila proti gorski verigi Medicine Bow. Drugega avgusta se je utaborila pri reki Medicine Bow v bližini Elk Mountain. Potniki so zavili čez prelaz južno od te gore in v saratoški dolini ubili bizona. Ko so sušili njegovo meso, “je v taboru nenadoma zavladał direndaj, kajti vanj je vdrlo

približno sedemdeset Indijancev na konjih ... bojna odprava Arapahov in Šejenov ..., ki so nam povedali, da so nas napadli, ker so nas imeli za sovražno pleme, svojo napako pa so odkrili šele med naskokom". Ob tem srečanju ni prišlo do nasilja, toda pripovedi starih naseljencev, ki so tovrstne zgodbe pogrevali vedno znova, so ga napihnile.

Zgodovinarica iz Saratoge, Gay Day Alcorn, je dognala, da je bila saratoška dolina "dragoceno lovišče", izvidniki so se z vrha gore Old Baldy razgledovali po dolini in nato s sporočili usmerjali lovce na črede. Predel okoli vročih vrelcev je v glavnem veljal za nevtralno ozemlje, "vrelce same pa je obkrožalo burno vojno območje, na katerem so se Sjuksi, Šejeni, Kače, Vrane, Arapahi in Uti borili do zadnjega diha". Med letoma 1850 in 1860 "so po vsem sodeč vodilno pleme postali Uti". Alcornova opiše "eno zadnjih vseobsežnih indijanskih bitk ... v poznih šestdesetih letih 19. stoletja," v katerih se je vzhodno od Oblaka ptice in vzhodno od današnje Saratoge spopadlo petsto Sjuksov in tisoč petsto Utov. "Uti so pokosili Sjukse v porečju Pass Creeka. Pionirski naseljenci se spominjajo, da je bilo vsepovsod v tem predelu za zvrhane tovrstne vozove okostij."

Med pionirji, navedenimi v njenem poročilu, je bil Taylor Pennock, ki se je leta 1862 pridružil illinojski konjenici prostovoljcev ter je po končani državljanski vojni trgoval s Pawneeji blizu Fort Kearneyja v Nebraski. Življenje civilista se mu je zdelo prepusto, odpravil se je zahodno od Wyominga, dobil vladno pogodbo za dobavo deset tisoč telegrafskih drog, nekaj let vandral naokrog, se vrnil v Illinois, kjer mu ni bilo všeč, in se spet podal na ozemlje Wyominga, streljal jelene za tabor drvarjev, ki so sekali les za železnico, lovil bobre, kopal zlato, bil točaj, zgradil hotel, ki je pogorel, vodil lovske odprave in tovoril zaloge v tabore drvarjev. Središče njegovih poslov je bil Fort Steele, kakih štirideset milj severozahodno od Oblaka ptice in nastajajoče naselbine Saratoga po zračni poti. Pennocku je zgodbo o veliki bitki med Uti in Sjuksi povedal gospod Wilcox – verjetno kavboj s tem priimkom, ki je gnal črede na poti L7 –, on pa jo je slišal od Toma Suna, nadvse žilavega rančarja iz Vermonta, po rodu pa iz Quebeca, kjer se je imenoval Tom Soleil.

Ta poročila o bitkah na vnaprej določenih lokacijah in stotinah trupel so prešla v krajevno mitologijo in zgodovinske knjige, vendar jih je treba prebirati z nekaj zdrave pameti. Sodeč po več sto virih iz tega obdobja grozljivi spopadi in decimiranje sovražnika, popoln pokol in grmade trupel niso sodili k indijanskemu slogu bojevanja. Čeprav je bilo vojskovanje za indijanske moške nadvse pomembno, sta bila cilj junaštvo in srčnost posameznika, ne pa pobijanje. Vojni zgodovinar John

D. McDermott je zapisal: “Za moške je bila borba brezpogojna. Moški ni mogel pričakovati, da se bo uveljavil ali pridobil družico, ne da bi se prej izkazal v boju. Zgodovinarji večinoma razvrščajo razloge, zaradi katerih so se Indijanci spustili v boj, v štiri kategorije: da bi dobili konje, da bi sebe in svoje ozemlje zavarovali pred vsiljivci, da bi se maščevali in da bi si utrdili ugled.” Pri Sjuksih je število orlovih peres pomenilo ubite sovražnike. Pomeriti se iz oči v oči je pomenilo večji dokaz poguma kot ubijanje – da si se dotaknil sovražnika ali ga skalpiral, zamahnil po mrtvem sovražniku ali pa sam samcat odjezdil naravnost v sovražni tabor in se s svojim orožjem dotaknil osrednjega šotorskega droga. Rdeči oblak je trdil, da je opravil osemdeset takih podvigov.

Jack Creek se spušča s Sierra Madre in se pri Oblaku ptici izliva v reko North Platte. Nenavadno prijetno je stati na mostu in se zazirati proti snežišču v oddaljenih gorah, vedoč, da tam izvira. Ta potok je bil poimenovan po uteškem vojščaku, poglavarju Jacku oziroma Utu Jacku. Njegovo indijansko ime je bilo Nicaagat (kar pomeni “zelen list” ali pa “tisti z enim uhanom”, odvisno od vira). Taylor Pennock je dejal, da v saratoški dolini ni bilo nobenega ranča, ko je tja okoli leta 1870 prispel on. “Uti so po navadi prišli v dolino vsako pomlad in jesen loviti za meso, vendar nas niso nadlegovali. Imeli so dva tabora – eden je bil ob potoku Jack Creek in ga je vodil poglavar Jack, po katerem je potok dobil ime.”

Kot otroka so Uta Jacka trgovci s sužnji prodali neki mormonski družini v Salt Lake Cityju, kjer se je, preden je pobegnil, naučil angleško. Tu in tam je bil za tolmača ameriški vojski, obiskal je Washington in od predsednika prejel medaljo. Odigral je glavno vlogo v tako imenovanem uboju N. Meekerja. Svetohlinški privrženec fourierizma, Nathan Meeker, ki je pisal za *New York Herald Tribune* Horacea Greeleyja, se je vneto udejstvoval pri naseljevanju Greeleyja v Coloradu, trdno odločen, da ga bo spremenil v utopistično naselbino. Izposodil si je denar pri Horaceu Greeleyju, da bi nakupil čim več zemlje za kraj, kjer naj bi v prihodnosti stal Raj. Kmalu po začetku tega projekta pa je Greeley na žalost umrl in njegovi dediči so od Meekerja poterjali denar. Meekerju, ki je bil prisiljen skoraj zastoj prodati pravkar pridobljena zemljišča, je ostal precejšen dolg in moral si je poiskati službo. Leta 1878 se je prerinil do mesta nadzornika indijanskega zastopstva White River v hladni, oddaljeni dolini, predelu, za katerega so se zanimali kopači rud. K temu zastopstvu so spadale tri skupine Utov. Vlada je v tistem obdobju načrtovala, da bo vse Indijance spremenila v kmete. Celó John Wesley Powell, ki je nazadnje postal vodja novega urada za narodoslovje, je menil, da je lovce mogoče spreobrniti v kmete. Napisal je: “Prej ko bodo v to deželo pripotovali

belci in bo divjad pobita, zato da bodo Indijanci prisiljeni za svoj obstoj poskrbeti drugače kot z lovom, boljše bo zanje.”

Meeker, še vedno prežet z ideali fourierizma, si je zadal cilj, da bo iz ljubiteljev konj, vojščakov in lovcev Utov, naredil srečne farmerje. Verjel je, da bodo bolj vodljivi, če se bo znebil njihovih konj. V svoji gorečnosti je ukazal preorati njihove najboljše pašnike in dirkalne steze ter na njih posaditi koruzo. Ta ukrep ni požel odobravanja. Ut Jack je bil takrat vojni poglavar vseh treh skupin in je imel veliko privrženecv, čeprav sta bila po mnenju belcev glavna poglavarja neka druga Indijanca. Izbruhnili so nemiri in Meeker je začel svojim nadrejenim pisariti neresnična pisma, trdeč, da so ga Indijanci napadli in da podtikajo gozdne požare. Končno je neizkušeni major Thomas Thornburgh, poveljnik v Fort Fred Steelu v Wyomingu, dobil ukaz, naj se s svojimi vojaki napoti v zastopstvo. Prek sporočil, ki so potovala med njima, sta se slednji in Meeker dogovorila, da se bo Thornburgh, ki mu je bil za vodnika lastnik Rawlinsove konjušnice Charles Rankin, z ne več kot peterico vojakov srečal z Meekerjem pri Milk Creeku, ki je označeval mejo rezervata, vendar ne bo prestopil potoka. Uti, ki se vse dotlej niso spopadali z Združenimi državami, so zagrozili z vojno, če bodo čete prečkale mejni potok.

Ko so se Thornburgh in njegovi možje približali temu kraju, so Ut Jack in Indijanci čakali na neki vzpetini, da bi se prepričali, ali se bo major držal pravil. Čete so prekršile dogovor in prečkale Milk Creek. Neznani človek je sprožil strel in vnel se je boj. Med prvimi je umrl major Thornburgh. Ko je Ut Jack videl, da je Thornburgh padel, mu je bilo jasno, kakšna prihodnost neizogibno čaka Ute; zapustil je bitko. Ubit je bil neki sel; ko se je Meeker vrnil v naselbino, so ubili tudi njega. Vojaki in Indijanci so cepali iz sedel. Rankin je drzno spodbodel konja in oddrvel po pomoč, ki je nazadnje prišla in rešila Thornburghove čete pred uničenjem, Ute so nagnali proti zahodu, v Utah, v njihov rezervat White River pa so se zgrnili rudokopi in priseljenci.

Uta Jacka je doletela strašna smrt. Tedanja časopisna zgodba o tem se je začela s surovim stavkom: “Samo enkrat v zgodovini države Wyoming so zabeležili, da je čast postati edina tarča topovskega izstrelka, pripadla enemu samemu Indijancu.” Tarča je bil Ut Jack, ki se je zatekel v tipi v rezervatu Šošonov pri Fort Washakieju in ga je izdal neki vojaški vohun. *Laramie Sentinel* je to sramoto spremenil v porog z osmrtnico, ki je slavila, da je njegove možgane raztreslo “poprek čez štiri jutre kaduljinih grmov” in dodal: “Njegovo truplo bo počakalo v škatli za cigare, dokler ne bo čas ..., da ga zagrebejo ... s sadilcem za koruzo.”

Cvetoče, bogate civilizacije in kulture Severne in Južne Amerike so propadle zaradi pustošenja od drugod prinesenih boleznih, proti katerim staroselci niso bili odporni. Do leta 1960 se zgodovinarji bele rase očitno niso zavedali, kako velikansko število Indijancev so pokosili roji bolezni. V poznem 19. stoletju so belci, ki so popotovali po ameriškem zahodu, opisovali Indijance kot umazane, primitivne, motnooke in otopele. Toda videvali so (česar niso razumeli) bolne, zbegane, izkoreninjene ostanke nekoč zdravega, inteligentnega, čilega ljudstva, katerega jezike in kulture so iztrebili uničujoči zublji koz in drugih evropskih bolezni. Marsikateri zgodnji wyominški naseljenec si je mel roke, kadar je pomrlo večje število Indijancev. Zlasti odvraten je odstavek iz članka *Najsijajnejše mesto na svetu za lov na postrvi* izpod peresa C. E. Van Loana iz julijske številke revije *The Outing Magazine* leta 1910. Avtor od zanesenih hvalnic čudovitemu ribolovu v saratoški North Platte River (isti članek prikazuje ribiča, ki meče vabo v najgloblji tolmun pri Oblaku ptici) preide na pogovor med ribičem na obisku in dvema krajanoma, od katerih je bil eden lastnik vročih vrečev.

Zlatokopi so potovali skozi ta predel dežele in s sabo prinesli manjšo okužbo s kozami. To je bila nova reč za rdečkožce, in preden so se zavedeli, so imeli čeden seznam bolnih, ne da bi vedeli, za kaj gre.

Zdravilci so zavihali rokave in dobili navodila, naj jo mahnejo proti Medicine Bow in zdravilnim vrečcem. Na stotine jih je prišlo sem in zdravilci so postavili tipije nad vrečce, nagnali svoje bolne divjake noter ter jih dva ali tri dni cmarili. Potem je eden od zdravilcev pri Komančih dobil novo sporočilo vélikega duha. Bolnim divjakom prejšnje zdravljenje ni dosti pomagalo in zdravilcu se je utrnilo, da bi bila odlična zamisel, če odpelje bolnike ven, jih potunka v reko in za spremembo poskusi z mrzlo vodo. Spomladi pa je v okoliških strugah samo utekočinjen led, veste.

Tisto pomlad je bilo v teh krajih več častitih Indijancev kot kadar koli prej ali pozneje. So umirali? Povejmo, da se jih je na čudoviti drugi svet prekucevalo po deset hkrati! Najprej so nameravali pobiti zdravilce, toda potem je enemu od njih véliki duh poslal še en telegram in možak se je podpisal pod izjavo, da so vrečci zakleti. To je tako, kot če razglasiš, da sta bila operacija in zdravljenje nadvse uspešna, ampak bolnik je vseeno umrl. Odtlej se rdečkožci tem vrečcem niso približali več kot na štirideset milj.

Navzočnost indijanske preteklosti na Oblaku ptici je močna po zaslugi nekdanjih šotorišč, puščičnih osti, kamnitih nožev, kamnov za mletje in trenje ter drugega orodja, ki prihaja na dan; veliko ga je izdelanega iz materiala, nabranega v štirih kamnolomih kremenjaka na tej posesti. Dokazi, da so v tem okolišu prebivali ljudje, davno preden so prišli sem belopolti

raziskovalci, vojaki, pionirji in rančarji, so vsepovsod, še zlasti pa ob reki. Moj nekdanji sosed Ken Olson je na teh in sosednjih tleh več kot štirideset let najdeval stvari, kot so lobanje bizonov, rezila sulic, puščične osti in še marsikaj drugega. Tudi sama opažam, da sledovi Indijancev v tej deželi in njihova navzočnost v zraku nikoli niso prav daleč.

Prevedla in uvodno besedilo napisala Miriam Drev